

LIELĀS TALKAS ŪDENSTILPŅU LABIEKĀRTOŠANAS PROGRAMMA

ŪDEŅU KOPŠANAS ROKASGRĀMATA

1. Skaidrojums par ūdeņu un to krastu sakopšanas nepieciešamību	2
2. Instrukcija kā kopt ūdeņus	2
2.1. Cilvēki un apģērbs	2
2.2. Tehniskais aprīkojums, tā pielietošana un darba drošība	3
2.3. Bioloģiskais aspekts	4
2.4. Atkritumi	4
2.5. Makšķernieki un maluzvejniecība	4
2.6. Laivotāji un ainaviskums	5
2.7. Tiesiskums un privātīpašnieki	5
3. Koordinācijas plāns talkas koordinatoriem un organizatoriem	5
3.1. Koordinācijas principi	5
4. Atskaites un Kartēšana	6
5. Dažādi	7
6. Kontakti	8

1. Skaidrojums par ūdeņu un to krastu sakopšanas nepieciešamību

Doma par mazo upju un to krastu sakopšanu īstenībā nav jauna, jo daudz dažādi laivotāji, makšķernieki un citi interesenti šādus darbus ir darījuši. Citi vienkārši laivu braucienā paņem līdzi zāģīti un kaut ko mēģina apzaģēt, bet daži arī nopietnāk – ar motorzāģi, kā arī izplaujot aizaugumus, atbrīvojot upes no sanesumiem un bebru dambjiem, atjaunojot zivju nārsta vietas u.t.t. (Taču parasti tas ir noticis spontāni, nekoordinēti un sakopšanas darbi nav notikuši sistemātiski un ilgtermiņā.) Rezultātā ir tā, ka kāds kaut ko ir padarījis daudzās upēs, daudzus posmus, bet kopumā reti, kura mazā upe ir braucama vismaz 1 km garumā.

leguvumi no upju kopšanas ir:

- a) Jauni laivošanas maršruti ūdenstūristiem, plašāks piedāvājums
- b) Papildus iespējas esošajām laivu nomām un iespēja rasties jaunām
- c) Ieņēmumi lauku naktsmītnēm, pirtīm, teltsvietu īpašniekiem
- d) Ieņēmumi lauku veikaliņiem
- e) Labvēlīgāki apstākļi zivju resursiem
- f) Labvēlīgāki apstākļi makšķerniekiem
- g) Tiek traucēta maluzvejniecība
- h) Tiek savākti atkritumi
- i) Tiek kopta lauku ainava

2. Instrukcija kā kopt ūdeņus

2.1. Cilvēki un apģērbs

Tā kā Latvijas Lielā Talka ir paredzēta 2012. gada 21.aprīlī. Tas ir laikā, kad ārā vēl ir auksts un ūdens līmenis ir augsts, tad tie nav vispiemērotākie apstākļi ūdeņu kopšanai. Taču Lielā Talka ir laiks, kad visā Latvijā vienlaikus var uzsākt šos darbus un turpināt, saskaņojot ar pašvaldību, privātipašniekiem

Kas attiecas uz upes attīrīšanu no sakritušiem kokiem, apģērbs ir atkarīgs no vietējiem apstākļiem un cilvēku pienākumiem. Ideāla talcinieku komanda sastāv no 1 cilvēka ar motorzāģi, 1 palīga, kas palīdz nest zāģim nepieciešamo aprīkojumu(degvielu, eļļu, ķēdi, atslēgas remontam), ķekšus koku vilkšanai, pacelšanai, virves ar āķi vai pat stropes, gadījumam, ja kaut ko jānospriego, iespējamās arī zaru šķēres. Rezultātā visamaz 3 cilvēki.

Taču tā kā mēdz gadīties problēmas ar zāģi(samērcē, noslīcina, saplīst, iespiež), tad vēlamas 2 komandas, kas katra pārvietojas gar savu upes krastu. Attiecīgi 6 cilvēki vienā talkas vietā. Apģērbam jābūt tādām, kas var samirkt un tajā pat laikā silda. Vai nu hidrotērps, vai nepiesmeļams kostīms kopā ar zābakiem. Līdzī jābūt maiņas apģērbam, darba cimdēm. Jāņem vērā, ka zāģējot ūdenī, būs ūdens šļakatas un tādejādi zāģētājs un apkārtējie būs slapji.

Tie talkotāji, kam nav piemērots apģērbs vai ekipējums ir aicināti labiekārtot atpūtas vietas, vākt atkritumus ūdeņu tuvumā, telšu vietās.

2.2. Tehniskais aprīkojums, tā pielietošana un darba drošība

Pirms sāk upē kritušo koku, siekstu zāģēšanu, ir jānovērtē savi spēki un spējas, vietējā specifika. No tā ir atkarīga kopšanas taktika. Upē sakritušo koku zāģēšanu ir vēlams sākt no upes lejteces virzienā uz augšu. Tas ir tādēļ, ka neizdosies ūdenī gulošos, piemirkušos kokus izcelt krastā, attiecīgi tie būs jāpludina pa upi uz leju. Ja sāk zāģēt no lejteces, tad peldošie koki neveido jaunu aizsprostu. Taču, ja upē ir atkritumi, tad tos visērtāk ir kraut maisos un maisus laivā. Tādejādi darbi jāplāno no upes augšteces uz leju, lai nav laiva jāvelk, jāairē pret straumi. Ja upē ir dzirnavu aizsprosts, tad kopšanas darbi ir obligāti jāaskaņo ar aizsprosta īpašnieku, lai neradītu problēmas. Taču aizsprosts ir ērta vieta, kur sakrājas atkritumi, kuri peld pa upi uz leju, tādejādi var arī tos nevest līdzī.

- Motorzāģis ar bioloģiski noārdošos eļļu(!), degviela zāģim, papildus ķēde, vīle, atslēgas zāģa remontam. Zāģa slīdei jābūt pēc iespējas garākai, jo zāģējot ūdenī gulošos kokus, jums nebūs iespēja zāģēt no apakšas, attiecīgi slīdes garumam jābūt tādām, lai būtu vismaz zāģējamā koka diametrā.

- Dažādu izmēru ķekši – īsie ar kuru palīdzību var pievilkt klāt koku, pavilkt malā peldošos kokus, izplēst sakrājušos zarus. Garāks ķeksis – 2m – 3m garā kātā, ar ko var pievilkt klāt kokus no upes vidus uz krastu un pie krasta sazāģēt.

- Virve vai strope, kuru var izmantot, lai pavilktu malā kādu koku, vai atbrīvot iespiestu zāģi.

- Laiva. Jāatceras, ka no laivas zāģēt ir ļoti bīstami, tādēļ laiva ir drīzāk noderīga kā transporta līdzeklis, lai pārvietotos no sakritušo koku aizsprosta līdz nākamajam aizsprostam vai arī, ja upes krasti ir neizbīstami, vai arī, lai šķērsotu upi no viena krasta uz otru. Tāpat dažkārt ir ērtāk inventāru pludināt ar laivu, nevis nest rokās.

Atkarībā no apstākļiem, ir jāzīvēlas kādā garumā koki ir jāzāģē. Ja upes kopšanas talkā piedalās zemes īpašnieks, saimnieks, kurš vēlas kokus izmantot malkā, tad jāzāģē tā, lai varētu pēc iespējas vieglāk izcelt no upes, bet arī pēc saimnieka ieteikumiem. Ja kokus nav iespējams izcelt vai nav koksne nav derīga malkai, tad jāzāģē ir tādā garumā, lai peldošais koks atkal neieķertos un neveidotu jaunu aizsprostu. Respektīvi, tik garus, cik ir zāģējamā koka diametrs(cik resns, tik garš). Vēl ir variants sazāģētos kokus kraut upes krastā un vai nu zemes īpašnieks vēlāk koksni var izmantot vai arī tā, ka nākamā gada pavasara pali var kokus aizpludināt. Taču atcerieties, ka upes malā atstāta malka var kalpot gan laivotājiem kā malka iekuram, bet tā var radīt arī problēmas, ja kāds kārojot malku, izbraukās ar traktoru upes krastus.

- Izvācot kokus, atcerieties, ka ūdens līmenis vasarā ir zemāks nekā pavasarī, tāpēc darbojieties tā, lai upe būtu laivojama no agra pavasara līdz vēlam rudenim.

- Zāģējot pievērsiet uzmanību savai un apkārtējo drošībai – jābūt stabilam kāju atbalstam turklāt zāģējot no laivas, labi jātur līdzsvars un jācenšas neiezāģēt laivā. Tāpat, ar šļakatām un skaidām būs pilna laiva. Tādēļ zāģēt no laivas ir bīstami un nav iesakāms.

- Divatā vienlaicīgi nezāģējiet vienu un to pašu koku.

- Pāri upes gultnei pārkrituši koki bieži ir nospriegoti, jo balstās pret zemi tikai dažos punktos. Tādus kokus zāģējot, ir jāsaprot, kāds ir sprieguma virziens atsevišķos stumbra posmos un jāveic attiecīgi aizzāģējumi, lai atbrīvotais stumbra nogrieznis nesavainotu klātesošos. Atrodoties laivā, šis darbs ir vēl bīstamāks, tāpēc to drīkst veikt tikai cilvēki ar motorzāģa lietošanas tiesībām un atbilstošu pieredzi.

- Kur vien iespējams, rekomendējam tomēr izmantot rokas zāģi.

- Inventārā obligāti ir jāiekļauj aptieciņa!

- Vēlama apkārtnes karte un/vai GPS

2.3. Bioloģiskais aspekts

Katrs nokritis koks, katrs aizsprosts palēnina upes tecējumu, veidojot stāvoša ūdens posmus, kas veicina skābekļa samazināšanos ūdenī. Attīrot upi no kritušajiem kokiem, palielinās straumes ātrums un pavasarī, ledum ejot tiek attīrīta upe un straume "izrauj" mazos aizsprostus. Tādējādi upes kopšana katru nākamo gadu ir arvien vienkāršāka. Kokam kā organiskam materiālam ūdenī trūdot, arī tiek patērēts ūdenī esošais skābeklis. Pie aizsprostiem ūdens sadzen atkritumus, kur tie arī paliek. Palīdzēsim upēm pašattīrīties.

2.4. Atkritumi

Padomājiet par neorganisko atkritumu (plastmasas un stikla pudeles, riepas, polietilēna maisiņi utt.) savākšanas norisi. Būs nepieciešami maisi, kur to visu savākt, kā arī kāds, kas savāktu kravu nogādās līdz tuvākajam ceļam, kur var piebraukt ar automašīnu un atkritumus aizvest. Latvijas Valsts meži ir izteikuši iespēju Latvijas Valsts mežu teritorijās, kuras piekļaujas upei, iepriekš piesakot, bet vēlāk precīzi norādot koordinātes, vietās, kur var piebraukt ar mašīnu, savākt atkritumus. Novietojot atkritumu maisus, piefiksējiet koordinātes, lai pēc talkas atkritumi nepaliktu upes malā. Par upes malās atstāto atkritumu savākšanas kārtību vienojaties laicīgi pirms talkas ar pašvaldības koordinātoru.

2.5. Makšķernieki un maluzvejniecība

Daudzās Latvijas mazajās upēs (ūdenstilpēs) ir dabiski vai mākslīgi šķēršļi (pārkrituši un iekrituši koki un lieli krūmi, iebrukusi krasti, bebru krāvumi, mazo HES aizsprosti, atsevišķi dambji u.c.), kuras laivotāji parasti neizvēlas, bet, ja izvēlas, tad ir spiesti tās apiet. Dažreiz pat ievērojamus attālumus. Lai gan zivis šādās mazo upju vietās mēdz koncentrēties vairāk nekā citviet, tomēr nepieredzējušus un arī pieredzes bagātākus makšķerniekus, kā arī laivotājus, kuri braucienu laikā mēdz ķert zivis, šādas vietas parasti nevilina, jo makšķerēšana tajās ir ievērojami apgrūtināta.

Savukārt zivju nelikumīgas ieguves tīkotājus, kurus saucam par maluzvejniekiem, šādas vietas piesaista īpaši, kurās, nevienam netraucējot, ir arī fiziski vieglāk noslēpt nelikumīgos rīkus. Tāpēc, atbrīvojot upi no tajā sakritušo koku pārlieta daudzuma un ap tiem esošajiem sanesumiem, var ievērojami palielināt tās dabisko caurplūdi un gultnes

pašattīrīšanos, tādējādi arī palielinot skābekļa koncentrāciju ūdenī, kas zivju resursiem ir ļoti svarīgs faktors. It sevišķi seklajās mazajās upēs vasaras karstajā laikā, kad ūdens sasilst, ievērojami pazeminoties tā līmenim.

Atbrīvojot mazās upes no kokiem un sanesumiem, tās kļūs laivotājiem pievilcīgākas un tajās palielināsies viņu fiziska klātbūtne. No vienas puses kļūstot par nepatīkamu traucēkli zivju nelikumīgas ieguves tīkotājiem, bet no otras puses – rosinās vietējos iedzīvotājus, it sevišķi pieguļošo krastu īpašniekus, sākt apsvērt nepieciešamību kaut vai nelielas tūrisma infrastruktūras izveidei, no kā ieguvēji būs visi.

2.6. Laivotāji un ainaviskums

Pietiek, ja no upei pāri pārkrituša koka izzāgē tikai 1-1,5 m lielu spraugu – tas būs pietiekami, lai laivotāji tiktu garām. Upe nekādā gadījumā nav jāpārvērš par kanālu, jo sakritušie koki ir arī laba mājvieta ūdenī mītošajai dzīvai radībai.

Ja pārkritušajam kokam var izbraukt ar laivu pa apakšu, tad var tikai nozāgēt vai ar zaru šķērēm nokniebt tos zarus, kuri traucē laivotājiem.

Padomājiet par to, ka var būt augstāks/zemāks ūdens līmenis un dažādas laivas. Cenšaties sakopt tā, lai ieguvēji būtu visi.

2.7. Tiesiskums un privātīpašnieki

Šobrīd pastāvošie Ministru kabineta 16.06.2006. noteikumi Nr.475 „Virszemes ūdensobjektu un ostu akvatoriju tīrīšanas un padziļināšanas kārtība” neatļauj veikt ūdenstilpņu tīrīšanas darbus bez saskaņošanas ar Valsts vides dienestu. Latvijas Lielās Talkas ietvaros ir izstrādāta kopīga pieteikuma forma, kuru jāaizpilda Lielās Talkas pašvaldības koordinātoram un jāiesniedz Valsts vides dienestā.

Apzinieties noteikumus ūdens objektu aizsargjoslās, kā arī, ja tādas attiecīgajā teritorijā ir saistošas, citas dabas aizsardzības prasības – lai, sakopjot vienu lietu, nenodarītu kaitējumu citai – un izvairītos no normatīvo aktu nosacījumu neievērošanas.

3. Koordinācijas plāns talkas koordinātoriem un organizātoriem

3.1. Koordinācijas principi

Par talku katrā pašvaldībā ir atbildīgs Latvijas Lielās Talkas apstiprināts pašvaldības koordinātor. Koordinātoru sarakstu var atrast www.talkas.lv

1) Koordinātoram jāaicina pie viena galda pašvaldības teritorijā esošie:

- a) laivu biznesa pārstāvji (laivu veikali, laivu nomas, laivu tūrisma organizatori),
- b) makšķernieku klubi, makšķernieku veikali,
- c) viesu māju īpašnieki, lauku pirtis, telšu vietu īpašnieki
- d) ūdeņu sakopšanu un laivošanu atbalstoši vietējie aktīvistu, uzņēmēji

..un jāvienojas par teritoriju, upes posmu, kurā veikt talku, ņemot vērā pieejamos cilvēku un tehniskos resursus.

Svarīgi:

Ja ūdenstilpes garums pārsniedz vienas pašvaldības teritorijas robežas, būs nepieciešama pašvaldību cieša sadarbība, lai vienotos par sakopšanas posmiem, varbūt pat vienotu darbu uzsākšanas laiku un kopīgu idejas popularizēšanas kampaņu.

Latvijas Lielās Talkas upju koordinātors sadarbībā ar "Latvijas Makšķernieku asociāciju", "Latvijas Raftinga un ūdenstūrisma federāciju", apvienību "Lauku ceļotājs", "Latvijas Tūrisma attīstības valsts aģentūru", plāno izplatīt aicinājumu saviem biedriem, lai tie vērstos, pieteiktos pie pašvaldības koordinātoru un izrādītu iniciatīvu upju sakopšanas talku organizēšanā, tādejādi noņemot organizēšanas slogu no pašvaldības pleciem.

2) Lielās Talkas koordinātors pašvaldībā raksta pieteikumu(paraugs pielikumā) Valsts vides dienestam.

3) Pašvaldības koordinātors informē ūdens zonai pieguļošo teritoriju īpašniekus par plānotajām aktivitātēm un aicina tos talkā. Vēlams skaidrojošs un aicinošs raksts pašvaldības mājas lapā un vietējā avīzē, radio, TV.

4) Pēc atļaujas saņemšanas no Valsts vides dienesta, pašvaldības koordinātors informē Latvijas Lielās Talkas upju koordinātoru (viesturs@silenieks.lv), par plānotas talkas vietu un laiku. Kā arī par papildus detaļām, niansēm, kuras būtu jāzina tiem talkot gribētājiem, kas vēlētos pievienoties.

5) Latvijas Lielās Talkas upju koordinātors ievieto pašvaldību koordinātoru sniegto informāciju www.talkas.lv

6) Pēc talkas norises pašvaldības koordinātors ir aicināts iesniegt atskaiti Latvijas Lielās Talkas upju koordinātoram viesturs@silenieks.lv

4. Atskaites un Kartēšana

Pirms talkas koordinātori atsūta Lielās Talkas upju koordinātoram talkas pulcēšanās vietu un plānoto kopšanas posmu. Pēc talkas koordinātors nosūta Lielās Talkas upju koordinātoram atskaiti par to kāda upe, kāds posms ir tīrīts. Vai tīrītajā posmā ir palikuši neiztīrītas vietas(koki, krāvumi, ar kuriem nevarēja tikt galā). Nedaudz paskaidrot neiztīrīšanas iemeslu(pietrūka spēka, sabojājās zāģis, laika apstākļi u.tml.). Informācija par nelegālajiem tīkliem. Informācija par piesārņojuma vietām, kur atstāti atkritumi, to precīzas koordinātes.

Talkotāju ērtībai: Ja esi Iphone lietotājs, tad lejuplādē aplikāciju Inspektors Fakts, kura ir radīta, lai Tu varētu nofotogrāfēt vides pārkāpumu, pierakstīt komentāru un nosūtīt Valsts Vides dienestam. Sūtījumam tiks automātiski pievienotas GPS koordinātes, fotogrāfēšanas diena un laiks.

Nekādā gadījumā pats nesāc izņemt no upes nelegālos tīklus un nesāc izskaidroties ar pārkāpējiem. Tas ir jāatstāj atbildīgo iestāžu pārziņā!

Informācija par sakoptajām upēm un to posmiem tiks ievietota www.talkas.lv

5. Dažādi

Pieredze rāda, ka pirmajā gadā ir daudz jāstrādā, otrajā mazāk, bet trešajā reti kāds koks jāaizvāc. Attiecīgi pašvaldībai uzņemoties rūpi savā teritorijā sakopt upes, tās būtu pāris dienas gadā, kad jāiziet ar zāģi. Pēc pieredzes ir tā, ka vienas pašvaldības teritorijā vienas mazās upes garums ir vidēji 5-15 km. Ja dienā izzāģē ap 5 km, tad darbs ir tikai 1- 3 dienas pirmajā gadā! Vidējais attālums, ko var sakopt, zāģējot veikt vienā stundā ar vienu motorzāģi, ir 1 km. Taču tas ir atkarīgs no vietējiem apstākļiem. Tāpat ir secināts, ka mazajām upēm pavasarī ir par maz "spēkā", lai kopā ar ledu izstumtu sakritušos kokus. Taču, ja izzāģē, tad atsevišķus kokus ledus masa salauž un izstumj.

VAS "Latvijas Valsts meži" ir gatavi tajās vietās, kur pie upēm ir Latvijas Valsts mežu zemes izskatīt iespēju labiekārtot laivotājiem telšu vietas. Ja Jūsu pašvaldībā ir tāda teritorija, kur LVM zeme pieguļ upei un vieta ir ainaviska, piebraucama ar mašīnu, loģiska pēc laivu maršruta garuma, sazinieties ar LVM.

Lielā Talka ir tikai starta šāviens upju kopšanai, nevis viena diena, kurā visu izdarīt. Saskaņojot ar pašvaldību, Valsts vides dienestu esat aicināti saudzēt un kopt Latvijas ūdeņus ne tikai Latvijas Lielās Talkas ietvaros.

Šajā rokasgrāmatā izklāstīto informāciju savas kompetences ietvaros atbalsta:

Kristaps Greckis, Projekta "Lielās Talka" administrators

Viesturs Silenieks, Lielās Talkas ūdenstilpņu sakopšanas programmas vadītājs

Inta Soma, Dabas aizsardzības pārvalde

Dainis Kreilis, karšu portāls www.kurtuesi.lv

Alvis Birkovs, Latvijas makšķernieku asociācija

Juris Smaļinskis, Apvienība "Lauku ceļotājs"

Valsts vides dienests

6. Kontakti.

Latvijas Lielās Talkas organizatoru un koordinātoru kontakti atrodami www.talkas.lv